

Nimistöntutkijain kongressi Sofiassa

Nimistöntutkijain yhdestoista kansainvälinen kongressi pidettiin Sofiassa kesäheinäkuun vaihteessa kansainvälisen nimistöntutkimuskomitean ICOS:n johdolla ja yhteistyössä Belgiassa toimivan nimistöntutkimuskeskuksen kanssa. Isäntämaan Bulgarian järjestelytoimikunnan puheenjohtajana toimi prof. Vladimir Georgiev ja pääsihteerinä prof. Ivan Duridanov. Kongressi työskenteli Sofian keskustassa sijaitsevassa Kliment Ochridskin yliopistossa.

Suoranainen osanottajakato hämmensi kongressin järjestelyä. Sofiaan saapui 237 osanottajaa 28 maasta; ilmoittautuneita oli jokseenkin kaksinkertainen määrä. Kongressista tuli pikemminkin Itä-Euroopan kuin koko maailman nimistöntutkijain kongressi. Itä-Euroopan maista oli runsaasti edustajia: Bulgariasta 57, Neuvostoliitosta 36, Saksan demokraattisesta tasavallasta 18, Puolasta 12 jne. Lännen suurin edustus oli Tanskan 10-henkinen ryhmä. Suomesta oli 4 osanottajaa.

Kongressiin oli ilmoitettu 5 yleisluentoa ja 329 esitelmää. Jotkut olivat lupautuneet pitämään kaksi kolmekin esitelmää. Kolmen vuoden takaisen Wienin kongressin osanottajat olivat saaneet käteensä täydelliset painetut esitelmät, joten esitelmäitsijäin oli tarvinnut vain referoida niitä. Sofiassa käytäntö oli toinen. Osanottajat saivat hyvin lyhyet, muutamarivisistä parisivuisiin, referaatit esitelmistä. Kullekin esitelmäitsijälle oli sitten varattu päiväjärjestyksessä 20 minuuttia aiheen lähempään käsittelyyn. Monet peruutukset ja vaihdokset aiheut-

tivat sen, että referaattikirjan esitelmistä lähes puolet jäi pitämättä.

Kongressin työpäivät olivat kaksijaksoisia: aamupäivään mahtui 4—5 esitelmää, muutamaan iltapäivään jopa 7. Kaikki jakson esitelmät kuultiin peräkkäin, ja keskusteluun oli varattu aikaa enintään tunnin verran esitelmäjakson päätteeksi. Tällainen käytäntö johti luonnollisesti siihen, että keskustelut jäivät vähiin.

Monien päiväjärjestyksen merkittyyden esitelmien peruuntuminen saattoi sekä järjestäjät että kuuntelijat vaikeuksiin. Päiväjärjestyksessä pääsi sekaantumaan, kun peruuntuneiden esitelmien sijaan ilman muuta otettiin jokin myöhemmin pidettäväksi merkitty esitelmä. Näin moni esitelmä jäi kuulematta.

Kongressin virallisista kielistä käytettyin oli venäjä. Saksan- ja ranskankielisiä esitelmää oli melkoisesti, englanninkielisiä vähän.

Kongressin yleisteemoja oli kaksi: onomastiikka ja historiallinen maantiede sekä henkilönnimien transkriptiokysymykset. Kongressi jakautui 9 jaostoon: I. Yleinen onomastiikka, metodiikka, systematiikka, tutkimuksen tila, II. Slaavilainen ja balttilainen nimistöntutkimus, III. Germaaninen nimistöntutkimus, IV. Romaaninen nimistöntutkimus, V. Balkanilainen nimistöntutkimus, VI. Muiden indoeurooppalaisten kielten nimistöntutkimus, VII. Muiden kieliryhmien nimistöntutkimus, VIII. Kieltenväliset kosketukset nimistöntutkimuksessa, IX. Nimistöntutkimus ja kartografia: normaalistaaminen, transkriptio ja translitterointi. Suomalais-ugrilaisen nimistöntutkimuksen jaosto puuttui tälläkin kertaa.

Vilkkaimmin toimi Slaavilaisen ja balttilaisen nimistöntutkimuksen jaosto, jossa pidettiin 34 esitelmää. I ja IX jaostossa kuultiin 26 ja IV jaostossa 24 esitelmää. Kaikkiaan kongressissa pidettiin 197 esitelmää.

Etukäteen kiintoisalta tuntui toinen kongressin yleisteemoista, nimistöntutkimus ja historiallinen maantiede, mutta

suoranaisesti tätä aihetta käsitteleviä esitelmää ei ollut montakaan.

Meillä tuntematon historiallisen maantieteen tutkimusala halotti perusteellisesti kongressin pääsihteerin Ivan Duridanovin esitelmässä Balkanin maiden nimistöntutkimuksen ja historiallisen maantieteen ongelmia. Esitelmä selvitteli Balkanin nimistön kehitysvaiheita pronssikaudesta turkkilaisten nimiainesten kronologiaan. Moninaiset historian vaiheet kokenut Balkanin niemimaa onkin edustava kohde historialliselle maantieteelle, joka keskittyy muutosten selvittelyyn historian, kielen ja koko kulttuurin kentässä. Se tarkastelee esim. asutuksen muutosten, kulttuurin ja maiseman muuttumisen vaikutuksia nimistöön.

Unkarilainen Lorand Benkó käsitteli suomalaisittainkin kiintoisaa aihetta, uuden asuinpaikan ja toiskielisen ympäristön vaikutusta nimistöön. Tarkastelun kohteena oli muutaman tuhannen jäsenen székely-unkarilaisten ryhmä (szeklerischen), joka 1770-luvulta lähtien on joutunut useaan kertaan etsiytymään uusille asuinsijoille, aina vieraskieliseen ympäristöön.

Viimeksi székelyläisryhmä muutti v. 1944 uuteen asuinpaikkaan Unkarin saksalaisalueelle. Benkón tekemät havainnot unkarilaisheimon paikannimistön kehityksestä ulottuvat muutosta nykypäiviin. Heti muuton jälkeen uusilla asuinpaikoilla ei ollut nimiä, mutta vähitellen paikkoja alettiin nimetä. Yllättävintä Benkón havaintojen mukaan on se, etteivät uudet nimet suurestikaan muistuta edellisen asuinpaikan nimistöä, jopa nimityypitkin on pyritty mukauttamaan uusiin oloihin.

Tukholmalainen Velta Rūķe-Draviņa selvitteli liettualais-lättiläisen nimistön jaotteluun käyttämiään kriteereitä esitelmässään Onomastisia malleja balttilaisella kielialueella.

Esitelmoitsijan käsityksen mukaan onomastiset mallit ovat jossain määrin yhteydessä yleisnimien morfeemisiin variantteihin, koska paikannimet nojautuvat

alucensa kielen leksikaaliseen ja morfeemiseen rakenteeseen. Kuitenkin tärkeämpiä ovat ne erityisesti onomastiset mallit, jotka saavat aikaan nimistön maantieteellisiä eroja ja kuvastavat nimenannon sosio- ja psykologivivistä taustaa. Tällaisia onomastisia malleja ovat esim. kunkin alueen »vallitseva nimitystyyppi», suffiksijohdosten ja yhdysperäisten nimien lukumääräinen suhde, joidenkin sanaluokkien (pronominien, numeraalien, prepositioiden, konjunktioiden) sekä joidenkin (metaforisesti käytettyjen) semanttisten sanakenttien esiintyminen tai puuttuminen nimistöstä.

Onomastisten mallien tarkasteluun olisi esitelmöitsijän mukaan lähdeittävä esim. pitäjän kaltaisen tarkkarajaisen alueen piiristä. Tämän alueen nimikategoriat (esim. asumusten, viljelysten ja vesien nimet) olisi analysoitava kukin erikseen ja lopuksi verrattava niiden onomastisia rakenteita keskenään.

Ainoa suomalainen esitelmöitsijä oli prof. Viljo Nissilä, jonka esitelmän aiheena oli Suomen ja karjalan slaavilaisperäisessä henkilönnimistössä esiintyviä ääntenmuutoksia.

Nissilä totesi, että suomeen lainatuissa slaavilaisperäisissä henkilönnimissä on nähtävissä samat ääntenmuutokset kuin laina-appellatiiveissakin. Hän valaisi muutostapauksia lukuisin esimerkein, jotka osoittavat sen, että yleispiirteenä karjalassa ja vallankin suomessa on lainanimistön täydellinen mukautuminen kielen fonetiikkaan.

Unkarilainen Béla Büky tarkasteli Budapestin keskustan ja esikaupunkien asukkaiden etunimenannon eroja viime vuosisadan lopulta nykypäiviin rajakohtana toinen maailmansota.

Varhempana ajanjaksona saattoi havaita selvästi rajattavia alueita, katuja ja taloryhmiä, joiden piirissä lapsille annettiin yhdenmukaisia etunimiä. Toisen

maailmansodan jälkeinen maan talouselämän murros toi maaseudulta paljon uutta väkeä pääkaupunkiin. Uusien ja vanhojen kaupunkilaisten välinen vuorovaikutus hävitti vähitellen vanhat, alueelliset nimenantotavat. Nykyään on vallalla yhtenäinen nimimuoti.

Budapestin nykyiseen etunimenantoon systeemiin kuuluu esitelmöitsijän havaintojen mukaan mm. nimivarianttien lisääntyminen, uudenaikaisiksi katsottujen nimien suosio, jopa kirjoitusasua myöten vierasperäisten, etenkin ranskalaisten ja englantilaisten, nimien suosion kasvu ja nimien hellitelymuotojen ottaminen etunimiksi.

Uudet nimimuodit syntyvät selvästi suurkaupungin keskustassa asuvien piirissä. Esikaupunkeihin ne omaksutaan myöhemmin. Nykyiset esikaupunkilasten suosikkiniiluettelot vastaavat parin kolmen vuoden takaisia keskikaupungin suosikkiniiluetteluita.

Kongressin järjestäjät uskoivat jokaisen huolehtivan omin neuvoin vapaa-ajan ohjelmasta, sillä kongressin puolesta oli tarjolla vain muutama Bulgariaa käsittelevä dokumenttifilmi. Kongressin keskelle sattuneena sunnuntaina tehtiin matka 10. vuosisadalta peräisin olevaan Rilän vuoristoluostariin. Kongressin ainoa vastaanotto oli ensimmäisen illan tilaisuus hotelli Sofiassa.

Kongressin aikana pidettiin nimistöntutkijain kansainvälisen komitean ICOS:n kokous, jossa Suomea edusti prof. Nissilä. Kokouksessa nimettiin eräiden maiden uudet edustajat komiteaan ja hahmoteltiin aikakauskirja Onoman tehtäviä. Kongressin aikana pidettiin myös eri maiden nimistöbibliografioiden toimittajien kokous. ICOS:n kokouksessa päätettiin, että kahdestoista nimistöntutkijain kansainvälinen kongressi pidetään 1975 Bernissä.

Ritva Liusa Pitkänen